

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:01.01.2023 ✓Accepted/Kabul:19.01.2023

DOI:10.30794/pausbed.1227840

Research Article/Araştırma Makalesi

Yalçinkaya Akçit, B. ve Perk, D. (2023). "Hebbel, Petzold ve Meyer'in Şiirlerinde Çeşme", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 55, Denizli, ss. 119-127.

HEBBEL, PETZOLD VE MEYER'İN ŞİİRLERİNDE ÇEŞME

Betül YALÇINKAYA AKÇİT*, Derya PERK**

Öz

Kaynağı su olan çeşme, insanoğlu için her zaman çok önemli bir olgu olmuştur. Bu sebeple çeşme veya kuyu konu, motif veya sembol olarak edebi eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Batı şiirinde varoluşun kökenini hatırlatması, aynı zamanda yaşam ve ölüm arasındaki dengeli ilişkiye işaret etmesi açısından önemli olan çeşmenin anlamsal boyutundan yararlanmak bu türde oldukça yaygındır. Öyle ki çeşme motifi Novalis, Ludwig Tieck, Eduard Mörike gibi yazarların eserlerinde de yer almıştır. Bu bağlamda bu çalışmada Avusturyalı Alfons Maria Petzold, Alman Friedrich Hebbels ve İsviçreli Conrad Ferdinand Meyer'in konuya ilişkin şiirlerinden örnekler sunulmuştur. Şiirlerinde bulunan çeşmeler verilen açıklamalar kapsamında sembolik anlamlarıyla ve motif olarak incelenmiştir. Sonuçta incelenen şiirlerde Almanca konuşulan ülkelerdeki ortak kültürel bellekte bu olgunun yer aldığı ve kültürü oluşturan etmenlerin açıklanmasında sözlü edebiyat geleneğinden itibaren önemli bir anlatı aracı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada çeşme, bahsi geçen çağrışımlarıyla sınırlar ötesi bir işlev üstlenmiştir.

Anahtar sözcükler: *Motif, Sembol, Şiir, Çeşme.*

THE FOUNTAIN IN HEBBEL, PETZOLD AND MEYERS POEMS

Abstract

Fountain, the source of which is water, has always been a very important phenomenon for human beings. For this reason, the fountain or well appears in literary works as a subject, motif, or symbol. It is very common in this genre to make use of the semantic dimension of the fountain, which is important in Western poetry in terms of reminding the origin of existence and pointing out the balanced relationship between life and death. So much so that the fountain motif took place in the works of authors such as Novalis, Ludwig Tieck, and Eduard Mörike. In this context, in this study, examples from the poems of Austrian Alfons Maria Petzold, German Friedrich Hebbels and Swiss Conrad Ferdinand Meyer are presented. The fountains in their poems were examined with their symbolic meanings and motifs within the scope of the explanations given. As a result, it has been revealed that this motif is included in the common cultural memory of the German-speaking countries in the analyzed poems and that it has been an important narrative tool since the oral literature tradition in explaining the factors that make up the culture. At this point, the fountain has assumed a cross-border function with the connotations.

Keywords: *Motif, Symbol, Poetry, Fountain.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ANKARA.

e-posta: byalcinkaya@ankara.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-6095-6440>)

**Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ANKARA.

e-posta: der@ankara.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-1283-4315>)

Giriş

Edebi eser incelemelerinde başvurulan terimlerden olan motif ve sembol kavramları, yazarın üslubu ya da dönemin hatta türün belirgin özelliklerini ortaya çıkarmak bakımından araştırmacıya yol gösterici olmaktadır. Ancak motif ve sembol kavramları arasındaki ayırt edici çizginin belirlenmesi her zaman kolay olmamaktadır. Bu nedenle iki terimin ayırt edici özellikleri kıstastır. Müzikal kompozisyonda ortaya çıkan motif kavramı, daha sonraları diğer sanat dallarına da ulaşmış ve çoğu çalışmanın odağına yerleşmiştir. Zaman içerisinde motifin özellikleri belirlenmiş ve sınıflandırmalar yapılmıştır. Motifler kaynaklarda nesne, malzeme konusu, temel fikir ve bir esere özel karakterini veren tematik unsurla özdeşleştirilir hatta temel poetik tavırlar ve resimsel özelliklerle de bağlantılıdır. Motifler, dinleyici veya okurun hafızasında ve kolektif bilinçte saklı kalır ve ilerleyen süreç içerisinde tekrar ortaya çıkarılıp yeniden düzenlenebilir (Daemmrlich ve Daemmrlich, 1995: XV). Bu sebeptendir ki aynı motifler farklı dönemlerde çeşitli eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle edebi eserler içerisinde motifin yaygın olarak kullanıldığı ve konu/tema ile karıştırılmaması gerektiği bilinmelidir. Zira motif, konudan farklı olarak küçük anlamsal birim ve hareket edebilir bir birleşendir. Örneğin femme fatale motifi eserde geçen kişileri, kıskançlık motifi bir davranış biçimini, büyükşehir karmaşası motifi bir alanı ve kadın uğruna düello motifi bir durumu temsil etmektedir (Lahn ve Meister, 2008: 206). Görüldüğü üzere motifler konuya kıyasla oldukça küçük birimlerdir, örneğin arkadaşlık bir konu iken dostluk kanıtı bir motiftir (Frenzel, 1988). Motiflerin bu denli yaygınlaşma sebebi ise edebi esere sağladığı fonksiyonlardır. Bunların başında bir *görünüm* sağlaması gelir. Görünüm ise eserdeki yer, mekân, kişi veya obje gibi unsurların açıkça anlaşılması ile sağlanır. Anlaşılması doğrudan mümkün olan bu motifler bu yönleri ile anahtarlama işlevini de üstlenmektedir. Bir diğer fonksiyon *önemin* belirlenmesidir. Bu durumda metin içinde doğrusal olarak yerleşmiş motifler, bağlantı anlarında ortaya çıkar ve algılama sürecinde bilgi işletimini yönetir. Diğer bir fonksiyon olan *kutupsal yapı* özelliğinde ise motifler güçlü uyarılar yayar. Onları kavraması kolaydır çünkü önceden depolanmış bilgileri çağrıştırırlar. Böylece insan davranışlarını veya karmaşık görünen kararları aydınlatırlar. Özetle farklı duyuların geniş ağını ortaya çıkararak netlik ve öngörülebilirlik izlenimi verirler. Kutupsal yapı altında örneğin bir bahçenin bakımlı olup olmadığı insan ve kültür hakkında bilgi aktaran bir öge olarak değerlendirilir. Diğer fonksiyonlar arasında *konuların iç içe geçmesi* ve *şemalaştırmak* ve *yorumlama şablonu* da anılır (Daemmrlich ve Daemmrlich, 1995: XVIII-XX).

Su, Kuyu ve Çeşme

Bu çalışmanın özünü oluşturan çeşmede (Alm. Brunnen) olduğu gibi motif olarak kullanılan çoğu olgu eserlerde karşımıza sembolik özelliğiyle de çıkmaktadır. Bu noktada ikisinin ayrımını yapmak oldukça önemlidir. Zira belirleyici nitelik veya işaret anlamına gelen sembol veyahut simge (Yun. Σύμβολον), Yunanistan'da eşlerin veya ortakların ayrılmadan önce paylaştığı, ikiye bölünmüş bir nesne anlamına gelir ve bir sonraki görüşmede taraflar arası tanıtıcı işaret görevini üstlenmektedir. Bu nedenle Yunanca *ymballein* kelimesiyle ilişkili olarak birbirini tamamlayıcı anlamını da taşımaktadır (von Wilpert, 1969: 753). Bu kavram günümüzde genel bir anlamı (örn. düşünceyi) açıklayan imgesel gösterge olarak da tanımlanır (Best, 2004: 537). Nitekim günlük ve edebi kullanımda yaygın olan bu gösterge türü, dil bilimi altında özellikle göstergebilim kapsamında yoğun olarak incelenmektedir. Yapılan çalışmalar arasında en kabul görmüş olan tanım ise Ch. S. Peirce'e aittir. Ona göre sembol her ne kadar bir gösterge olarak değerlendirilse de gösterilen objeyi doğrudan temsil eden görüntüsel gösterge (Alm. Ikon) veya gerçek bir çağrışıma bağlı kalan belirtiden (Alm. Index) ayırt edilir (Glück, 2010: 691). Zira sembolde bir yorumlayana ihtiyaç duyulur ve o ancak insanlar arasındaki uzlaşma sonucu oluşur (Rifat, 2009: 32). Burada bahsedilen uzlaşmanın temelinde ise Ferdinand de Saussure'ün nedensizlik anlayışına dayanan tamamen uzlaşımın ilişki yatar. Peirce, sembolü diğer tüm gösterge biçimlerinden üstün tutarak onu *genuines* sıfatıyla tanımlar, aynı şekilde Saussure için de uzlaşma bağlı, iki taraflı dil göstergesi çalışmaların merkezinde tutulmalıdır (Glück, 2010: 691). Uzlaşım ve kabul görmüş semboller ise edebi metinlerde neredeyse tüm eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi, yazarın iletmek istediği düşünsel kodları detaylandırarak anlatmak yerine uzlaşım sembollerini kullanma isteği gibi farklı motivasyonlara dayanabilir. Zira göstergeler anlam taşıyıcıdır ve bahsi geçtiği üzere gösteren ve gösterilen arasındaki keyfi olmayan ilişkiye bağlıdır (von Bonin, 2001: 5). Kullanımı oldukça yaygın olan bu gösterge türünün kendi içerisinde de farklı anlamlar taşıdığı unutulmamalıdır. Zira aynı sembolün farklı anlamları olabileceği gibi bunlar edebi eserlerde ancak dinleyici veya okur olan yorumlayıcının alımlama süreciyle ilişkilidir. Bu durumda her zaman arkaik sembollerin kullanımından da bahsetmek mümkün değildir, günümüzde de oluşturulmuş olanlar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu çalışmanın merkezinde bulunan su bağlantılı

çeşme olgusu da birçok sembolik anlamıyla açıklanabilir. Örneğin Peter Chairon (2018: 491-492) suyun arketip olarak kirli, bulanık ve çamurumsu haliyle ölüm temasına; berrak ve şeffaf haliyle ise daha derin anlamlara, hatta uhrevi konulara işaret ettiğini açıklar. Ayrıca suyun genel itibarıyla insanda olumlu çağrışımlarda bulunduğunu ancak eve veya kapalı bir alana sızan suyun tehlikeli bir anlam taşıdığını da belirtir. Butzer ve Jacob (2008: 414-415) ise suyun sembolik anlamını açıklarken öncelikle başlangıç noktası yani kaynağa, yaşama ve ölüme, ayrıca bilinmeyene vurgu yapar. Buna göre yaşamın kökeni anlamındaki su tahayyülü, suyu tanrısal bir varlık kaynağı olarak kabul eden birçok halk kozmogonisinde bulunur. Bu kozmogonilere ilişkin örneklerle özellikle Babil’de, Sümer mitolojisinde ve eski Hint Vedalarında rastlanmaktadır. Suya ilişkin bir diğer açıklama ise onun yaşam ve ölüm olgularını sembolize etmesine dairdir. Hristiyanlıktaki vaftiz törenlerinde su arınmanın ve yeniden doğumun da sembolüdür.

Suya ilişkin sembolik anlamlar elbette edebi eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Homeros’un *İlyada*’sında Okeanos konusu karşımıza çıkar ve eski Yunan felsefesinde Thales, suyu tüm varlıkların hammaddesi olarak betimler. Alman masallarında ise suyun şifacı yönü dikkat çekicidir çünkü sıhhat, gençlik ve ebedi yaşama vurgu yapar. Bunun aksine bazı edebi eserlerde deniz veya sel olarak karşımıza çıkan su, yaşamı tehdit edici bir unsur olarak işlenmektedir ve bu kullanım üzerinden iki edebi motifi oluşturduğu görülmektedir. Bunlardan biri *Hamlet*’te yer alan Ophelia, diğeri Goethe’nin *Wahlverwandschaften* adlı eserinde de görülen boğulan çocuk motifidir (Butzer ve Jacob, 2008: 414-415). Su ilintili bir diğer motif ise bu çalışmanın ana konusu olan çeşmedir. Çeşme motifi mit, masal ya da efsane gibi anlatılarda -her ne kadar suyun doğal ortamından yani topraktan mı aktığı yoksa çevrelenmiş bir çeşme mi olduğu üzerinde durulmasa da- oldukça yaygın kullanılan bir elemandır çünkü o her ne şekilde olursa olsun yaşamı destekleyen bir unsur olarak görülür. Çeşmeler, bazı inanışlara göre tanrıların bir armağanıdır. İnanışa göre hayırsever tanrılar orada yaşar ve hayalet, ejderha, yılan gibi kılık değiştirebilen kötücüller orayı gözetlemektedir. Aynı zamanda yer altına geçiş yolu olan bu derin çeşmelerin içerisine inmeye cesaret edenler ölümler dünyasına ulaşabilmektedir. Ulaşılması mümkün olan diğer alanlar ise Grimm Kardeşlerin derlediği masallar arasında bulunan *Frau Holle*’de olduğu gibi bir öteki dünya veyahut *Binbir Gece Masallarında* geçen peri köşküdür (Daemmrich ve Daemmrich, 1995: 83). Von Bonin’e (2001: 25-26) göre de çeşme masallarda önemli bir unsurdur. Öyle ki bahsi geçen geçiş kanalı aynı zamanda doğum kanalına benzetildiğinden doğum ile ilişkilendirilir. Hatta halk anlatılarında genelde çocuk çeşmesi olarak da geçmektedir. Doğumu anımsatması ile bir nevi yaşamı sembolize eden unsur, bazı durumlarda (örn. çeşmenin yıkılması) ölüme de işaret etmektedir.

Türkçede kuyu olarak da adlandırılabilen çeşmelerin (Alm. Brunnen) ayrıca köylüler için önemli bir yer olduğu da bilinmektedir. Köy halkı ve çobanlar orada buluşur, görüşür ve sohbet eder. Bu sebeple çeşme bu yönüyle de bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette çeşme başında sadece olumlu şeyler yaşanmaz ve bazı günahlar veya adli vakalar burada gerçekleşir. Şiirde ise varoluşun kökenini hatırlatması, aynı zamanda yaşam ve ölüm arasındaki ritme işaret etmesi sebebiyle tercih edilen çeşme motifi Novalis, Ludwig Tieck, Eduard Mörike, Joachim Du Bellay gibi birçok yazar tarafından kullanılmaktadır. Şairler genelde motif üzerinden insanların hüsn-ü kuruntusuna, hatıralarına ve düşünce anlarına çağrışımında bulunurlar (Daemmrich ve Daemmrich, 1995: 83). Doğal su kaynağı şairlerin coşkulu karakterini yansıttığından motifi bu yaygın kullanımı şaşırtıcı değildir ancak çeşmenin sembolik anlamları da tercihin bir nedenidir. Butzer ve Jacob (2008: 284-285) su kaynağı olarak da açıkladıkları çeşmenin hayatın anlamını, bilgeliği, kaderi, erotik karşılaşmayı ve şifalanmayı sembolize ettiğini belirtir.

Friedrich Hebbel

Alman şair Friedrich Hebbel, 1813 yılında bir duvarcının oğlu olarak Holstein, Ditmarschen’deki Wesselburen’de doğmuştur. Mütevazı geçen hayatında, 1827-1835 yılları arasında yazın hayatına başlamış ve sonrasında edebiyat hayatına yön verecek olan Amalie Schoppe ile tanışmıştır. 1836-1839 yılları yoğun olarak eğitimle geçen yazar, aynı dönemde Hamburg ve Heidelberg üniversitelerinde okumuştur. Annesinin ve yakın arkadaşı Emil Rousseau’un ölümüyle ruhsal hastalıklar çeken şair, 1839 yılında yaya olarak Hamburg şehrine dönmüştür. Daha sonra oyuncu Christine Enghaus ile evlenen Hebbel, şiir ve oyun yazmaya devam etmiştir (Frenzel ve Frenzel, 2004: 418-419).

Das Kind am Brunnen

Frau Amme, Frau Amme, das Kind ist erwacht!
Doch die liegt ruhig im Schlafe.
Vöglein zwitschern, die Sonne lacht,
Am Hügel weiden die Schafe.

Frau Amme, Frau Amme, das Kind steht auf,
Es wagt sich weiter und weiter!
Hinab zum Brunnen nimmt es den Lauf,
Da stehen Blumen und Kräuter.

Frau Amme, Frau Amme, der Brunnen ist tief!
Sie schläft, als läge sie drinnen.
Das Kind lief schnell, wie es noch nie lief,
Die Blumen locken's von hinnen.

Nun steht es am Brunnen, nun ist es am Ziel,
Nun pflückt es die Blumen munter,
Doch bald ermüdet das reizende Spiel,
Da schaut's in die Tiefe hinunter.

Und unten erblickt es ein holdes Gesicht
Mit Augen so hell und so süsse;
Es ist sein eigenes, das weiss es noch nicht,
Viel stumme, freundliche Grüsse!

Das Kindlein winkt, der Schatten geschwind
Winkt aus der Tiefe ihm wieder.
Herauf, herauf! So meint es das Kind,
Der Schatten: hernieder, hernieder!

Schon beugt es sich über den Brunnenrand.
Frau Amme, du schläfst noch immer!
Da fallen die Blumen ihm aus der Hand
Und trüben den lockenden Schimmer.

Verschwunden ist sie, die süsse Gestalt,
Verschluckt von der hüpfenden Welle,
Das Kind durchschauert's fremd und kalt,
Und schnell enteilt es der Stelle.
(Hebbel, 1870: 22-23)

Çeşme Başındaki Çocuk¹

Dadı Hanım, Dadı Hanım, çocuk uyandı!
Ancak hanım sessizce uykuda.
Minik kuşlar cıvıldıyor, güneş gülümsüyor,
Tepede koyunlar otluyor.

Dadı Hanım, Dadı Hanım, çocuk ayağa kalkıyor,
Gittikçe gidiyor!
Kuyuya kadar iniyor yolu,
Orada çiçekler ve otlar var.

Dadı Hanım, Dadı Hanım, kuyu derin!
O, içerisindeymiş gibi uyuyor.
Çocuk hiç koşmadığı kadar hızlı koşuyor,
Çiçekler onu oradan cezbediyor.

Artık kuyuda duruyor, artık hedefte,
Artık çiçekleri neşeyle topluyor;
Ancak hemen yoruyor büyüleyici oyun,
O an bakıyor derinliğe.

Ve aşağısında nazik bir yüz görüyor,
Gözleri çok parlak ve çok tatlı.
Bu kendisi, henüz bunu bilmiyor,
Sessiz, dostça selamlar!

Küçük çocuk el sallıyor, gölge de hızlıca
El sallıyor ona derinlerden
Yukarı! yukarı! derken çocuk;
Gölge: aşağı, aşağı!

Artık çeşmenin kenarından sarkıyor.
Dadı hanım, hala uyuyorsun!
O an çiçekler elinden düşüyor
Ve baştan çıkarıcı ışıltıyı karartıyorlar.

O yok oldu, tatlı suret,
Yutuldu çağlayan dalga tarafından;
Çocuk tuhaf ve soğuk bir şekilde ürperiyor
Ve hızla olay yerinden kaçıyor.

Friedrich Hebbel'in sekiz kıta ve 32 dizeden oluşan şiiri, Alman edebiyat tarihi içerisinde önemli bir balat örneğidir. Zira Hebbel'in baladında türe uygun olarak bir kişi tehlikeli bir duruma giriyor, heyecan yaratılıyor ve mutlu sonla olağan dışı durum çözümleniyor. Şair, "Çeşme Başındaki Çocuk" şiirinde, doğrudan bir giriş yaparak hem okurun dikkatini çekmekte hem de tehlikede olan çocuğun akıbetini anlatmaktadır. Şiirde tek bir anlatıcı olmasına hatta kişiler arasında bariz edebi bir konuşma söz konusu olmamasına rağmen, iki konuşmacı belirlemek mümkündür. Bunlar; çocuk ve çeşmedir. Aralarında geçen diyalogda çocuk suyun yansımada gördüğü

¹ Çalışmada bulunan şiirler makale yazarları tarafından çevrilmiştir. Almancadaki "Brunnen" sözcüğü, kaynak, kuyu, çeşme gibi anlamlara gelmektedir. Çeviri işleminde su kaynağının mimari formu gözetilerek adlandırma yapılmıştır.

suretini yeryüzüne davet etmektedir, sureti ise onu derinlere çağırmaktadır. Şair burada aynı sesi yansıtmak yerine çeşmeyi kişileştirerek bir karşılıklı konuşma yaratmıştır. Hebbel şiirinde ölüm temasını işlerken çeşmenin sembolik anlamını kullanarak bu yeri ölümle bağdaştırmıştır. Çocuğun bu yere yürüyerek ulaşması ve sonrasında koşarak oradan uzaklaşması da mekânsal derinliği vurgulamaktadır. Çeşme her ne kadar ölümle bağdaştırılsa da şair buraya ilişkin olumsuz bir ifade kullanmamakta, hatta olumlu bir şekilde tasvir etmektedir. Son olarak şiirin çapraz bir kafiyeye (abab, cdcd, ...) sahip kurallı yapısından bahsetmek mümkündür.

Alfons Maria Petzold

Mahlas'ı *De Profundis* olan Avusturyalı şair Alfons Petzold 1882 yılında Viyana'da dünyaya gelmiştir. Hastalık ve yokluk dolu bir çocukluk ve gençlik geçiren şair birçok işte çalışmış ve Alman ulus hayranlığıyla Avusturya Genç İşçi Hareketi Derneği'ne üye olmuştur. 1907 yılında ise arkadaşları ile "Düşünen ve Yaratan Beyinler Birliği" kurmuştur. Daha sonra Avusturyalı anarşist Rudolf Großmann ile tanışan Petzold, Großmann'ın dergisinde de yazılar yayımlamıştır. Birliği kurduktan bir yıl sonra ise vereme yakalanmış ve çalışmaya devam ettiği zamanlarda tedaviler görmüş ancak 41 yaşında gözlerini hayata kapamıştır (Noltenius, 2001: 275). Petzold, maddi olarak zor bir hayatın içerisinde vereme ve ona eşlik eden zatülcenpe rağmen birçok eser yayınlamıştır. Hastalıkları ve yazıları ona sosyal hayatında zorluk çıkardığı için düşüncelerini hiçbir zaman siyasi bir aşamaya geçirmemiş ve insanların Viyana'daki dayanılmaz yaşam koşullarını, işçilerin mağduriyetini vs. ele aldığı eserleri Hıristiyan hümanist ahlak temeline oturtmuştur (Jens, 1988: 215). Alfons Petzold, dönemini gözlemleyerek *fin de siècle*'in karanlık tarafını göstermeyi amaçlamamıştır. Bu bağlamda şiirler de kaleme alan yazar, aşağıdaki eserlerinde çeşme/kuyu motifini bir ifade aracı olarak kullanmıştır.

Der heilige Brunnen

Ein tiefer Brunnen geht
Bis an das Herz der Welt.
Der Erde Leid verweht
An diesem heiligen Born.
Wo immer nur der Strahl
Von seinem Wasser fällt,
Da wird das Land zumal
Gar reich an Frucht und Korn.

Nur Freude steigt empor
Aus seinem Gottesschacht,
Sein goldnes Quellentor
Umrahmt ein Sternenkranz.
Und wer die Sterne sieht
In ihrer frohen Pracht,
Dem ist die Welt ein Lied,
Das Leben selbst ein Tanz.

Die Sonne ist der Born,
Halt an und gönn dir Rast,
Daß all dein Haß und Zorn
Aus deinem Herzen fällt.
In ihre helle Flut
Versenk dein bißchen Last
Und schreite neugemut
Und rüstig in die Welt.
(Petzold, 2019: 50-51)

Kutsal Kuyu

Derin bir kuyu iner
Dünyanın kalbine kadar.
Dünyanın kederi uçar gider
Bu kutsal kuyunun başında.
Her nereye suyunun
Işıltısı düşerse,
O toprak bereketlenir
Meyve ve tahılla.

Sadece neşe yükselir
Onun tanrı kuyusundan,
Onun altın kaynak kapısını
Bir yıldız çelengi çevreler.
Kim ki yıldızları görürse
Neşeli ihtişamlarında,
Onun için dünya bir şarkı
Hayatın kendisi bir danştır.

Güneş kuyudur,
Dur ve güzelce dinlen ki
Tüm nefretin ve öfken
Kalbinden düşsün.
Onun aydınlık seline
Bırak biraz yükünden
Ve yeni benliğine
Ve zırhlanmış atıl dünyaya.

Üç kıta ve yirmi dört dizeden oluşan şiirinde Petzold, lirik ben olarak kuyunun mutlak kutsallığından söz etmektedir. Kurallı bir kafiye biçiminde yazdığı şiirin tüm kıtaları karışık kafiyeli (a-b-a-c-d-b-d-c) olup ses uyumlarına dikkat edilmiştir. Ere dilde dize sonunda bulunan ses uyumunu yakalamak elbette Türkçeye yapılan çevirisinde tüm kelime çiftlerinde mümkün olmamıştır ve bu sebeple bu yapı özelliğini hedef dilde kaybetmiştir. Anlamsal boyutta bakıldığında birinci kıtada “derin bir kuyu iner dünyanın kalbine kadar” dizesinde topografik bir alegori görülmektedir. Bununla birlikte ilk kıtada kuyunun yer altına kadar inşi betimlenmektedir ve okura kuyunun içi hakkında fikir vermektedir. Aslında şair kendi Hristiyan hümanist ahlak anlayışından yola çıkarak kuyuyu kutsal olarak nitelemektedir. İfadesinde bu kutsal kuyunun başında duranların dünyevi acıları son bulacak hatta sadece yayılan ışığı bile bulunduğu toprakları bereketlendirecektir. İkinci kıtada kapı metaforunu kullanan şair olumlu tasvirlerini devam ettirerek kutsal çeşmeden salt neşe yükseldiğinden bahseder ve ancak bunu fark edenlerin bu dünyevi hayattan zevk alabileceğini vurgular. Bunu da hayatı bir şarkıya benzeterek yapar. Şairin olumlu tutumu, altın gibi maddi değeri olan kelimeleri betimlemelerinde kullanması dışında neşe ve danstan bahsetmesinden de anlaşılmalıdır. Şair son kıtada güneşi kuyuya benzeterek kötülüklerin burada yok olacağından ve olumsuzluklardan arandıktan sonra yeni bir benlik ile hayata başlanacağından söz etmektedir. Hristiyan şair şiirin bütününde bir gelişim sürecinden bahsetmekte ve ancak kutsal kuyunun varlığının benimsemesiyle yeni ve olumlu bir benliğin ortaya çıkacağını vurgulamaktadır.

Der Brunnen

Ein Brunnen rauscht, im Rauschen spricht er still:
Wer einen Trunk von mir empfangen will,

Der künde nichts von seiner Heimat Land
Und zeige eitel nicht auf sein Gewand.

Der Mutter Erde starke Liebeskraft
Hat mich dem Schoß der Dunkelheit entrafft,

Damit ich hier mit dem kristallinen Mund
Dir, Wandrer, geb von jener Liebe kund,

Die nicht die Dinge dieser Erde wägt
Und ihre Sehnsucht tiefverschwiegen trägt.
(Petzold, 1912: 62)

Çeşme

Bir çeşme çağlar, çağlarken der ki sessizce:
Benden içecek almak isteyen,

Kendi ülkesi hakkında bir şey anlatmasın
Ve kibirle giysisini göstermesin.

Toprak Ana'nın sevgisi
Beni karanlığın koynundan çıkardı,

Böylece kristal ağızla burada ben
Sana, gezgin, o aşkı bildirebileyim

Bu dünyanın şeylerini tartmayan
Ve derin bir gizlilik içinde özlemini taşıyan.

Alfons Petzold, yirmi dize ve beş beyitten oluşan “Çeşme” şiirinde kurallı düz kafiye biçimini (aa-bb-cc-dd-ee) korumuş hatta son hecede bulunan ses uyumuna oldukça dikkat etmiştir. Bu şiirinde de kuyuyu/çeşmeyi işleyen şair, bir önceki şiirden farklı olarak kişileştirme yöntemini kullanmıştır. Bu şiirinde konuşurulan çeşme ise yine olumlu bir tavır sergilemektedir. Çeşme şairin humanist yaklaşımından ötürü su içenlerin kimler olduğunun bir önemi olmadığını vurgulamaktadır. Kendisinin yerin derinliklerinden toprak ana sayesinde çıktığını ve gezginlere aşkı anlatabileceğini söylemektedir. Söz sanatlarının oldukça yaygın olarak kullanıldığı şiirde, metafor aracılığıyla öbür dünyaya işaret edilmektedir. Yine tezatlıklar kullanılarak coşkun bir biçimde akan suyun sakinliğine vurgu yapılmaktadır.

Der Bettler und der Brunnen

Die Schale meines Lebens ward nie voll!
O, tiefer Brunnen, sage, warum quoll
Dein Wasser nicht in stetig starkem Strahle
In meine bittend aufgehaltne Schale?

Manchmal, da gab es einen starken Klang,
Ich schaute auf, ein Silbertropfen sprang
Und zitterte beim Auffall in das Becken,
Als mocht er tausend frohe Brüder wecken.

Doch kam kein zweiter mehr aus seinem Lauf,
Den ersten fraß die heiße Sorge auf.
Die Hände krampften sich in wildem Flehen,
Ich mußte dürstend trunkne Wanderer sehen.

Nun schleich ich müde auf dem dürren Pfad,
Im Sand vertrocknet meine beste Tat,
Nur tief im Herzen spür ich noch ein Klopfen:
Die Sehnsucht nach dem starken Fall der Tropfen.
(Hoffmann, 1912: 285)

Dilenci ve Çeşme

Hayatımın kâsesi asla dolmadı!
Ah derin kuyu, söyle bana neden akmadı
Senin suyun istikrarlı güçte bir akışta
Yalvararak tuttuğum kâseye?

Bazen, güçlü bir tını olurdu
Yukarı baktığımda, gümüş bir damla düşerdi
Ve çarpınca havzaya titrerdi,
Sanki binlerce mutlu kardeşi uyandırmak istercesine

Ama bir ikincisi daha gelmezdi onun yolundan
İlkini güçlü bir endişe yutardı.
Eller içten yalvarışlarla kenetlenirdi,
Susamış sarhoş gezgin görmek zorunda kalırdım.

Yorgunca sürünüyorum şimdi kurak yolda,
En iyi işim kumda kuruyor
Ancak kalbimin derinliklerinde bir çarpma daha
hissediyorum:
Damlaların güçlü düşüşüne duyulan özlem.

Dört kıta ve 16 dizeden oluşan bu “Dilenci ve Çeşme” adlı şiirde de düz kafiye kullanılarak bir ses ahengi yakalanmıştır. Kurallı kafiye biçimindeki (aabb-ccdd-eeff-gghh) şiir konu olarak ise maddi zorluğu ve bir dilencinin fakirlik konusundaki örtük isyanını ele almaktadır. Ortografisinde soru işareti ve ünlem bulunan şiirde kişi öncelikle suyun az akmasından yakınmaktadır ki bu okura dönemin maddi zorluklarını hatırlatmaktadır. Şairin çizmiş olduğu dilenci her ne kadar isteyip yalvarsa da çeşmedeki su kaynağına ulaşamamaktadır. Ancak buradaki suyun bereketinin farkındadır ve kendisine ulaşmayı umut etmektedir. Hatta şiirin sonunda bildiği bu su pınarına duyduğu özlemi de açıkça belirtmektedir.

Conrad Ferdinand Meyer

Babası devlet adamı ve tarihçi olan Conrad Ferdinand Meyer 1819 yılında Zürih’te dünyaya gelmiştir. Meyer’in ebeveynleri seçkin ancak gergin bir yapıya sahiptir. Babası disipline oldukça önem veren biri olduğundan Meyer her zaman çalışkan bir çocukluk ve gençlik geçirir. Annesinin intiharı ve üçüncü bir kişiden miras kalması Meyer’i sonunda ailesinden bağımsız kılar. 1857’de Paris ve Münih’te bulunan Meyer 1858’de kız kardeşi Betsy ile Roma ve Toskana’da eğitim gezilerine katılır. Şair bu yıllarda faal olarak yazın hayatına başlamış hatta Fransızcadan çeviriler yapmıştır. En önemli eserleri arasında 1892-98’de üretilen 54 şiir seçkisi bulunmaktadır. Burada çoğunlukla doğaya ve dinsel-düzenleyici temalarına değinmiştir (Meyer, 2015: 223-226).

Der Römische Brunnen

Aufsteigt der Strahl und fallend gießt
Er voll der Marmorschale Rund,
Die, sich verschleiernd, überfließt
In einer zweiten Schale Grund;
Die zweite gibt, sie wird zu reich,
Der dritten wallend ihre Flut,
Und jede nimmt und gibt zugleich
Und strömt und ruht.
(Berg, 2005: 94)

Roma Çeşmesi

Işın yükseliyor ve düşerek dolduruyor
Yuvarlak mermer havzayı,
Örtünerek akıyor
Dibine ikinci bir havzanın;
İkincisi, çok zenginleşiyor,
Üçüncüsüne coşturuyor selini,
Hem verip hem alarak her biri
Akıyor ve duruyor.

Conrad Ferdinand Meyer'in çeşme şiirleri İsviçre edebiyatı için büyük önem taşımaktadır. Bunların arasında şairin İtalya seyahatinden sonra Roma'daki bir çeşmeden etkilenerek kaleme aldığı çeşme şiirleri ise taramalarda farklı versiyonları ile karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma içerisinde 1882 yılında kaleme alınan "Roma Çeşmesi"ne yer verilmektedir. Meyer, Alman Hebbel ve Avusturyalı Petzold'un aksine çeşmeyi lirik ben olarak konuşturmamış, ona bir karakter yüklemektense çeşmenin yapısını ve özelliklerini betimlemiştir. Meyer, hayat kaynağı olarak görülen çeşme üzerinden insanın ruh halinde meydana getirdiği coşkuyu, dalgalanmaları, iniş çıkışları ve zenginliği tasvir ederek çeşme olgusunun karşıladığı olumlu ve olumsuz özellikleri işlemiştir. Kurallı çapraz kafiye (ababdcdd) ile oluşturduğu 8 dizelik şiirinde ses uyumuna dikkat eden şair akustik çağrışımları kapatarak okurun bu dilsel anlatımı zihninde görsel bir boyuta taşımasını sağlamaktadır.

Sonuç

Su ve onunla ilintili tüm olgular her zaman insanoğlunun odağında olmuştur. Bu sebeple su, kaynak veya kuyu gibi olgular edebi eserlerde de sıkça işlenmiştir. Bu çalışmanın odağında yer alan çeşme mekânı da kimi zaman bir motif kimi zaman bir sembol olarak edebi eserlerde sıkça rastlanan bir öğedir. Çeşme, bu dünya ve öteki dünya arasında bir çağrışım yapabileceği gibi, insanların toplanıp sohbet ettiği hatta olumsuz birtakım olayların geliştiği bir yer olarak da okurun karşısına çıkmaktadır.

Bu çalışmada çeşmenin sembol olarak kullanıldığı şiirler incelenmiştir. Alman şair Friedrich Hebbel'in baladında kuyuya düşmek üzere olan bir çocuğun geçirdiği vakit anlatılmıştır. Hebbel'in kurallı ve kafiyeli yazdığı şiirinde çocuk tehlikeli bir şekilde kuyuya sarmakta ve ölümün eşiğine gelmektedir. Bu bize derin çeşmenin karanlık tarafını göstermekte ve öteki dünya çağrışımını yapmaktadır. Çocuk tüm naifliği ve toyluğu ile anlatılmakta ve sonunda çeşmeden yani ölümden uzaklaştırılmaktadır. Onun suya yansıyan sureti ve onu derinlere çağırın ses ise geçirdiği tehlikenin dış sesidir adeta. Nitekim ölümlü bağlantılı olan bu çeşme, okura şairin kendi hayatında verdiği kayıplar neticesinde geçirdiği buhranlı gençlik yıllarını da çağrıştırmaktadır.

Avusturyalı yazar Alfons Petzold'un ise üç şiiri incelenmiştir. Zorlu bir hayat geçiren ve genç yaşta vefat eden yazarın Hristiyan hümanist yönü kendini şiirlerinde göstermektedir. Zira "Kutsal Kuyu" ve "Çeşme" şiirlerinde metaforlar ve zıtlıklar kullanarak çeşmenin olumlu yönlerini göstermiş, doğru bir yol ve sabır ile güzel günlere erişilebileceğini anlatmıştır. Son şiiri "Dilenci ve Çeşme"de ise şairin isyankâr tarafı ortaya çıkmaktadır ancak yine de şiirde olumlu bir son yer almaktadır. Özlem üzerinden çeşmenin ve suyun kutsallığına vurgu yapılmıştır. Örneğin "Dilenci ve Çeşme" şiirinin son dizelerinde yokluk bilinci üzerinden maddi bir varlık olan çeşme ve su aracılığıyla aslında isyan yerine sabır ve sebat öğütlenmiş, kıtlık bilincinin varlık bilincine dönüşümü için gerekli öğeler tematize edilmiştir. İsviçreli şair Meyer'in şiirinde ise çeşmeyi yalnızca tasvir boyutunda ele aldığı ve çeşme olgusu üzerinden insanın ruh halinde meydana getirdiği coşkuyu, dalgalanmaları, iniş çıkışları ve zenginliği tasvir ettiği görülmektedir. Şair, çeşme olgusunun karşıladığı olumlu ve olumsuz özellikleri işlemiştir.

Bu çalışmada incelenen Alman, İsviçre ve Avusturyalı yazarlara ait şiirlerde düz ve çapraz gibi çeşitli türden kafiye kullanımı, genelde dönemin normlarını yansıtan biçim, kişileştirme ve betimlemeler göze çarpmaktadır. Bir çatı kültür altında değerlendirilmesi mümkün olan Alman, Avusturya ve İsviçre kültürlerinde ele alınan çeşme olgusunun her bir kültürde ortak özellikler çağrıştırdığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda çeşmenin bu dünya ve öteki dünya arasında bir bağlantı noktası olması gibi özelliklerinin yanı sıra özellikle tasvir düzeyinde örneğin İsviçreli Meyer'in şiirinde görüldüğü gibi insan hayatının iniş çıkışları gibi doğumdan ölüme kadar, insanoğlunun bu dünyada izlediği yaşam yolunun olumlu ve olumsuz yönleriyle ilişkilendirildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Berg, K. (2005). *Gedichte im Gedächtnis?: vom Verlust der Gedächtniskultur in und außerhalb der Schule*, Königshausen & Neumann, Würzburg.
- Best, O. F. (2004). *Handbuch literarischer Fachbegriffe*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main.
- Butzer, G., & Jacob, J. (2008). *Metzler Lexikon literarischer Symbole*, J.B. Metzler, Stuttgart.
- Chairon, P. (2018). *Lexikon der Symbole und Archetypen für die Traumdeutung*, Books on Demand, Norderstedt.
- Daemrich, H. S., & Daemrich, I. G. (1995). *Themen und Motive in der Literatur*, Francke Verlag, Tübingen.
- Frenzel, E. (1988). *Motive der Weltliteratur*, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart.
- Frenzel, H.A. & Frenzel, E. (2004). *Daten deutscher Dichtung*, Band 2, Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
- Glück, H. (2010). *Metzler Lexikon Sprache*, Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.
- Hebbel, F. (1870). *Friedrich Hebbel: Mit Biogr. Groschen-Bibliothek, Meyer's, der deutschen Classiker für alle Stände*, Bibliogr. Inst, H. J. Meyer, 22-23.
- Hoffmann, C. (1912). *Deutsche Lyrik Aus Österreich Seit Grillparzer*, Meyer & Jessen, München.
- Jens, W. (1988). *Kindlers Neues Literatur Lexikon, Band 13*, Kindler, München.
- Lahn, S., & Meister, J. (2008). *Einführung in die Erzähltextanalyse*, J.B.Metzler Verlag, Weimar.
- Meyer, C.F. (2015). *Gedichte: Ausgabe 1892*, BoD – Books on Demand, Norderstedt.
- Noltenius, R. (2001). "Petzold, Alfons" in: *Neue Deutsche Biographie* 20, 275-276. Elde edilme tarihi 29.12.2022, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118740601.html#ndbcontentPetzold>, A. (1912). *Der Ewige und die Stunde: Gedichte*, Erdegeist-Verlag, Leipzig.
- Petzold, A. (2019). *Das hohe Leuchten: Eine Auswahl seiner Gedichte*, BoD – Books on Demand, Norderstedt.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.
- von Bonin, F. (2001). *Kleines Handlexikon der Märchensymbolik*, Kreuz Verlag.
- von Wilpert, G. (1969). *Sachwörterbuch der Literatur*, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).